

Vad då landskap?

Över Stockholm höjde sig Brunkebergsåsen.

Konung Karl XII föreslog att åsens krön skulle skyddas genom att plantera granskog.

Åsen skulle bevaras som ett centralt kännemärke för Sveriges huvudstad.

På åsens krön fanns ett vårdtorn, som vårdade sig om invånarnas säkerhet. Ett kodsysteM av flaggspel, vimplor och kanonskott visade var våld utbrutit. Om natten ersattes vimplorna med lyktor.

Stadsingenjör Johan Eberhard Carlberg - verksam från år 1727 till sin död år 1772 - guidade stadens styrande till Brunkebergsåsens topp och visade, att vinderosion fört bort så mycket sand, att tornet kunde välta vid första storm och tjällossning.

Carlberg ritade ständigt bättre vårdtorn, som dock stadens styrande ansåg alltför kostsamma att uppföra.

Då föreslog Carlberg, att man skulle forsla bort precis så mycket sand som krävdes för att bekosta ett nybyggt vårdtorn. En kompromiss som skulle rädda åsen i sin helhet.

Många ansåg dock, att åsar och berg skulle avlägsnas för att inte hindra stadens bebyggelse. En entreprenör i januari 1772 grävde sig in i åsen för att komma åt eftertraktad mursand, varvid en svår olycka inträffade och åsen kollapsade samtidigt som stadsingenjören Carlberg gick i graven.

Alltjämt styr ekonomin den tekniska utvecklingen och människors värderingar kommer i andra hand.

I mitten av 1900-talet schaktades Stockholms mitt bort för att lämna plats för nybebyggelse och tunnelbana. I samma takt har de bortforslade schaktmassorna höjt sig runt staden. På schaktmassetopparnas nordsidor har anlagts branta slalombackar.

I det postindustriella stadslanskapet råder sedan år 1985 en tvärpolitisk enighet att staden ska förtätas.

Nu när var fjärde svensk bor i Stockholm är det alltmer angeläget att bevara stadens natur i samspel med människor och hus.

Stadens natur är lika viktig som stadsbyggnadsfrågorna.

Vår tid formar landskapet. Naturlandskapen avfolkas och växer igen till alltför stora granskogsområden. Sverige slyar igen. Hallands öppna strandängar är bara öppna så länge de betas av tillräckligt många kreatur. Även västerhavets skär hotas av igenväxning. Skärpiplärkan har blivit Sveriges sällsyntaste fågel, därför att skären växer igen med enbuskar, där kråkor kan häcka och plundra skärpiplärkornas bon.

Bohusläns landskapsinsekt myskbocken har försvunnit i samma takt som gamla sälgar röjts bort. Nu syns den avlånga och grönskimrande skalbaggen i Stockholms skärgård på små öar där skogsmaskiner inte kan ta sig iland.

Smålands landskapsinsekt bålgetingen kan med somrarnas ökade medeltemperatur bygga bo längre norrut men kräver ihåliga träd som blivit sällsyntare då de glesa bondeskogarna försvunnit. Gammelsverige med hamlade lövträd, ängar och små betesmarker bevaras nu i små och kostnadskrävande naturreservat.

I tider av snabba förändringar ratificerade Sverige den europeiska landskapskonventionen våren 2011. Riksantikvarieämbetet har publicerat konventionen på sin hemsida.

Man vill bevara karakteristiska landskap och ta reda på hur invånarna själva vill vårda sitt landskap. Jag ansluter mig till åsikten, att Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien bildar ett råd som tar upp frågor om landskapets förändring.

Biologisk mångfald tillhör de nationella miljömålen och bidrar till att sätta samhällsutvecklingen under debatt. Kunskap om växter och djur hjälper oss att tolka det levande landskapet. Närlandskapets omväxling, detaljer och kännemärken är viktiga för vår kulturella identitet.

Nils-Erik Landell

